

שמעון כהן מראיין את הרב ד"ר יוחאי מקבילי בערוץ 7

הגות הרמב"ם – רלוונטיות לימינו?

23.6.21 י"ג בתמוז תשפ"א לכתבה. ערוץ

הרב ד"ר יוחאי: זה מסובך ומורכב, כי הרמב"ם הוא אוניברסיטה. **[הלכה מגוונת בכל התורה]** זאת אומרת בכל תחום שהוא נוגע בו, הוא נוגע בו בהיקפים מאוד עצומים, זה היה במשנה תורה, בהיקפים הגדולים של כל התורה כולה, הוא "מקבץ לכל התורה כולה", ככה הוא כינה את הספר שלו. לא רק העיסוק בהלכות של ימינו, ובאלו שנהגו בימינו, אלא גם עיסוק ב"הלכתא למשיחא". זה כולל טהרה, וזה קורבנות, וזה משפט עברי, וזה ממלכה ושלטון, ונזירות ותחומים נוספים. **העולם היהודי המלא והשלם על כל הצדדים שלו.** זו סיבה ראשונה.

[הלכה מגוונת במומחיות] הסיבה השנייה, וגם היא הופיעה כבר במשנה תורה עליו עבדנו עם הרבה מאוד חוקרים ומומחים ומכונים בתחום שלהם. למשל בספר זרעים עבדנו עם המכון "תורה והארץ", ובספרי המשפט עבדנו עם מכון "משפטי ארץ", ועבדנו עם הרבה מומחים בתחומים שלהם, בייחוד בזיהוי של הריאליה, שהרמב"ם משקיע בו, היה לו מאוד חשוב לזהות איזה צמחים ואיזה חיות המשנה מדברת עליהם. אכן זה היה מורכב מאוד. נעזרנו שם, אני מעריך בכמאה אנשים גם ברבנים, גם בחוקרים, גם במתנדבים, גם במומחים, גם בישיבות וגם במכונים, שנעזרנו בהם בסיפור הזה של משנה תורה, וכך באמת הוצאנו את כל משנה תורה מבואר.

אפשר לראות את זה, דרך אגב, במהדורות דיגיטליות (rambam.plus) או לחפש באינטרנט רמב"ם פלוס ולראות את הדברים האלה.

[מורה הנבוכים - האתגרים]

[ערבית] הפרויקט השני זה הפרויקט ההגותי שלו, שגם הוא אנציקלופדיה, מפני שהרמב"ם כתב את "מורה הנבוכים" בערבית, בניגוד למשנה תורה שאותו כתב על טהרת העברית, את "מורה הנבוכים" הוא כותב בערבית-יהודית, אז יש צורך

מראיין שמעון כהן: מחר יתקיים באוניברסיטת בר אילן כנס מיוחד לרגל להוצאתו לאור של הכרך השלישי והאחרון בסדרה המוגשת והמבוארת של מורה נבוכים. איתנו נמצא על קו טלפון מי שעומד מאחורי המיזם הזה, הרב דוקטור יוחאי מקבילי, שלום לך.

הרב ד"ר יוחאי מקבילי: שלום לך, שלום לך שמעון.

החשיבות והאתגר

שמעון כהן: בעצם אתה עמל על משימת הנגשת משנתו של הרמב"ם לדורנו עוד לפני שעסקת במורה הנבוכים, ואני רוצה לשאול אותך עד כמה באמת מורכבת המשימה הזאת של הנגשת דברי הרמב"ם לדורנו?

הרב ד"ר יוחאי: המשימה באמת מורכבת, עוד רגע אני אסביר למה, אבל לפני כן צריך להבין שהמשימה היא מאוד חשובה ונצרכת.

[רמב"ם – התורה] הרמב"ם הוא גדול הפוסקים וגדול ההוגים בתוך העולם היהודי, ואי אפשר שלא להכיר אותו, אפשר לא להסכים איתו ואפשר לחלוק, אבל אי אפשר שלא להכיר אותו, הוא יסוד. זו סיבה אחת.

[הרמב"ם תשתית ליציאה החוצה] והסיבה השנייה היא התפיסה שלו, שבגלל היסודיות והשיטתיות שבו, היא מציעה ללומד תשתית מאוד יסודית שממנה הוא יכול לצאת ללימודי גמרא, ללימודי הלכה, ללימוד תחומים רבים, גם של מחשבה, והיכולת של הרמב"ם להיות תשתית היא זאת שמזנקת את הלומד.

מראיין: אבל עד כאן למה זה חשוב.

הרב ד"ר יוחאי: נכון, עד כאן זה למה זה חשוב.

מראיין: אבל עד כמה זה מסובך?

[משנה תורה - האתגרים]

להסביר את המונחים הפילוסופיים לא בספרים ארוכים אלא באמת בתמציתיות.

הרלוונטיות לימינו

מראיין: היעד הוא שאנשים יכירו מה חשב ומה כתב הרמב"ם או שהדברים יהיו רלוונטים לימינו?

זאת אומרת, אני בעצם שואל עד כמה הרמב"ם מדבר הגותית לדורינו. יכול להיות שזה שאלות פילוסופיות ותשובות פילוסופיות שהיו מותאמות לדורם בהתאם למה שידעו אז, בהתאם למה שהיו הפילוסופיים של אותה תקופה אולי קצת לפני ואולי קצת אחרי, אבל פחות או יותר זה שהותאם לאז, והיום זה כבר לא כל כך רלוונטי אבל אנחנו רוצים להכיר מה הוא חשב.

הרב ד"ר יוחאי: זה שאלה באמת נהדרת, ואני חושב שהתשובה היא כן על שתי השאלות.

אחד, המטרה שלנו זה שיכירו את הרמב"ם גם בזמנו, ז"א הרמב"ם הוא גדול הפוסקים, וגם אם לא מסכימים איתו, המטרה שלנו שיכירו ויבינו אותו ושזה יהיה בהיר מאוד, וזה גם מלהיב. זאת אומרת התפיסה היסודית, הרווחת, היא שדברים מלהיבים הם בדרך כלל מיסטיקה, דברים מעורפלים ולא מובנים. וכאן אנחנו רוצים שגם הדברים הברורים יותר, החוכמה של הרמב"ם תהיה מאוד מאוד מלהיבה, כי בסופו של דבר זה מה שהוא חותר אליו בעשייה שלו, שיהיה שם גם אהבת ה' מאוד גדולה.

וכאן אני מגיע לעניין השני, של הרלוונטיות לימינו. יש חלקים בתוך מורה נבוכים שהם באמת לא רלוונטים לימינו, אבל הם חלקים מאוד מאוד קטנים ומצומצמים. עמדנו עליהם, הסברנו אותם, וגם הסברנו את התפיסה האסטרטגית שהיא גם אריכאולוגיה במובנים רבים. אבל זה מאוד ממוקד מפני שגם אם הפיזיקה של הרמב"ם איננה רלוונטית לימינו, המטפיזיקה שלו, כלומר המונחים מי הוא הקב"ה, מה הם החיים, מה המשמעות של החיים, מה הוא הטוב ומה הוא הרע בעולם, היכן האחריות של האדם, היכן אהבת ה' והיכן עם ישראל. אני חושב שכל הדברים האלה בוודאי בוודאי רלוונטים, והדגשנו אותם גם במהלך הביאור, גם במפתחות שמצורפים, מפתחות שמאוד עשירים, וגם השונונו אותם לפילוסופיות של ימינו. אני אתן דוגמה.

לטפל בתרגום של הספר, ואת זה עשה הלל גרשוני בחוכמה רבה.

עברית ופילוסופיה אבל לא רק צריך להכיר את הערבית של הספר, אלא גם את העיברית על בוריה ואת הפילוסופיה הערבית והיוונית על המונחים והמושגים שלה. זה בתחום של התרגום.

הפרשנות לביאור אבל לא רצינו רק לעסוק בביאור, אלא המטרה הייתה בעצם להבין את הרמב"ם עצמו, ובשביל להבין את הרמב"ם עצמו צריך לדעת שמורה נבוכים הוא ספר שנכתבו עליו הרבה מאוד דוקטורטים ופרשנויות, מספר באמת לא ייאמן של 25 אלף מאמרים וספרים שנכתבו על הספר הזה, מה שהופך את הרמב"ם למאוד מורכב לבוא ולהתיימר להסביר אותו.

מראיין: רגע, בלעדיי ההיכרות עם אותם 25 אלף ספרים ומאמרים, אי אפשר להתקדם בחקר?

הרב ד"ר יוחאי: אפשר. אנחנו לא קראנו את הכל, אי אפשר לקרוא את כולם באמת בחיי אנוש שכן אדם ישב רק על זה. אבל קראנו ענפים ואת המרכזיים והחשובים שבהם. אני אומר אי אפשר, זה היקף לא לבן אנוש.

קצר ומזמין גם מה שרצינו לעשות הוא בסופו של דבר ביאור שאדם יוכל גם לקרוא את זה לא במאמץ חיים שלו, אלא להביא לו את התמצית של הדברים, לפתוח לו את הכיוונים שפותחים ומזמינים לחשיבה מחדש. אבל לתת לו את התשתית, שכוללת כמו שאמרתי עברית ופילוסופיה יוונית וערבית, כולל גם את הקישורים להלכה של הרמב"ם.

קישור בין שני הספרים הרמב"ם כתב ספרים שני ספרים, מורה נבוכים ומשנה תורה, והם קשורים אחד לשני, שלא כמו התפיסה שראתה אותם כשני ספרים נפרדים, לפעמים אפילו ייחסו אותם לשני אנשים שונים, משני מחברים שונים, כמו שחשבו במהלך ההיסטוריה.

לדלג על הפער לימינו והדבר הנוסף זה גם פילוסופיה של ימינו, כי יש צורך לגשר גם בין הפילוסופיה של הרמב"ם לפילוסופיה של ימינו, וזה מה שעשינו בתוך ההרחבות.

אז באמת העבודה מאוד מורכבת, וב"ה הצלחנו לעשות אותה יחסית בזמן קצר והצלחנו להגיש אותה שהקורא יוכל לקרוא את מורה נבוכים בזמן קצר. גם חשוב זה שבסופו של דבר קצר.

מראיין: בהחלט.

אדם וחווה לימינו למשל הרמב"ם תפס שהסיפור של אדם וחווה הוא בעיקרו משל גדול לכוחות הנפש של האדם. עכשיו הוא חשש מאוד לומר את זה בקול רם בזמנו, שמה יחשדו בו שהוא כופר בתורה והוא רק מרמז על זה. וכשרואים את הדרך בה המשל מסביר את הכשלון של האדם, את החשיבה של האדם, שבסופו של דבר גורמת לו ליפול, דרך הסיפור, משל של אדם וחווה, זה מאוד רלוונטי לימינו. **אתה רואה שם ניתוח פסיכולוגי עמוק מאוד של הכוחות שנמצאים אצל האדם והם רלוונטיים, אין ספק.** אפילו בימינו אפשר גם לחשוב את זה בלי שהציבור יקבל את זה בצורה כל כך קשה כמו לפני 50 שנה, אז באמת יש יכולת להכיל הרבה יותר עומק. את העומק של הרמב"ם, זה נקודה אחת.

מראיין: זאת אומרת דווקא היום יש לנו כלים יותר ופתיחות יותר להיפתח ולהכיל?

הרב ד"ר יוחאי: זה כבר התחיל להיות מהפכני. זה אחד.

פילוסופיה פוליטית שתיים, שזה גם נקודה חשובה, יש לרמב"ם **פילוסופיה פוליטית במורה נבוכים**. ז"א זה לא רק עבודה אישית אינדיבידואלית. הוא מסביר עמוק מאוד למה בכלל יש צורך לחוק, למה יש צורך למנהיגות, גם האדם השלם בסופו של דבר עולה למעלה ויורד למטה להנהיג, ככה הוא ראה את החיים שלו. ככה הרמב"ם ראה את הפוליטיקה במובן העמוק שלה, במובן של מדיניות ולא תכנות עסקנית, אלא במובן העמוק של למה יש צורך בפוליטיקה? מה הוא צדק? מה הוא משפט? מה הוא חסד? למה האדם כשהוא בונה את העולם הזה של המושגים המדיניים האלה, הפוליטיים של מה זה צדק, שם האדם מגיע למיצוי היכולת שלו, זה שיא האדם.

תכלית האדם ולא רק להבין אותם בצורה מופשטת אלא לרדת למטה לארץ ולפעול בעולם ע"פ הדברים האלה שהתורה מכוונת אותנו. אז אני חושב שהתפיסה הפילוסופית הפוליטית הזאת היא מאוד רלוונטית לימינו.

הרמב"ם כדוגמה דרך אגב, זה מחבר מאוד מאוד גם את העולם שהרמב"ם עצמו היה בו, הוא לא ישב רק במגדל השן אלא היה בסופו של דבר גם מנהיג, איש הלכה ויורד לפרטי הדברים, ולראות את כל התמונה הזאת איך היא מניעה תהליך של אדם שמגיע לתובנות מאוד מאוד עמוקות ויורד למטה

הרב ד"ר יוחאי: **הצגה הוגנת של היריב** למשל מי שרוצה ללמוד את התפיסה האיסלמית, לכאורה העתיקה, הרמב"ם הסביר אותה הרבה הרבה יותר יפה מכל מה אפילו שחכמי המוסלמים הסבירו אותה. אחרי שהוא מסדר אותה מאוד יפה, הוא מערער עליה ותוקף אותה, אבל זה רק אחרי שהוא מציג אותה בצורה הכי מעניינת שלה.

ההיתול והטרלול עכשיו היא תפיסה מאוד רלוונטית לימינו, הפוסטמודרניזם נמצא שם בתפיסה האיסלמית העתיקה: **אין חוקים בעולם, הכל זה בשרירותיות של הקב"ה, ואנחנו מכירים את התפיסות האלה של הפילוסוף דיוויד יום ומהפילוסופיות שבאות מאוחר יותר, אבל היא נמצאת כבר שם. הרמב"ם קורא לזה "היתול", דרך אגב בימינו קוראים לזה "טירלול פרוגרסיבי", אבל הרמב"ם היה קורא לזה "זהו ההיתול באמת" - המחשבה שאין חוקים, והקב"ה קובע בכל רגע ורגע מה שהוא רוצה ואפשר לשחק עם הדברים. זה באמת תפיסה שהרמב"ם נלחם בה**

מראיין: תפיסה ה"מכתוב" [הכל נגזר מראש]?

הרב ד"ר יוחאי: בוודאי, אבל גם הדרך שבה הוא מתמודד היא באמת מעוררת השראה, כי הוא לא מציג אותם כאיזה טיפשים. אפילו עובדי עבודה זרה הוא לא מציג אותם כטיפשים שמאמינים שפסל הוא זה שיצר, זה רק ייצוג בסופו של בדר, הם מאוד חכמים. אבל אני רוצה לתפוס אותם, לפרק את המקום בן אדם שנפגש עם התפיסה שלהם יכול לחשוב "שמע, אולי בכל זאת יש בזה אמת". אז אני חושב שגם הדרך שבה הוא מטפל...

מראיין: השאלה אם ההתמודדות של הרמב"ם בתקופתו הם סוג כזה של פילוסופיה, סוג כזה של עבודה זרה, רלוונטי היום? הרי היום בכל הישיבות הגבוהות והמכינות דנים בשאלת מאמר הדור שנכתב לפני 80 90 שנה, האם הוא רלוונטי לדורינו. הרב קוק היה פה וראה מה בדיוק קורה, וכבר עליו שואלים כמה הוא רלוונטי. אז משהו שקרה לפני 850 שנה, רלוונטי?

הרב ד"ר יוחאי: כן, כן. יש פה שתי נקודות. גם פה אני אתן עוד הדגמה.

להנהיג את האדם, אני חושב שזה קריאה מאוד גדולה שמישהו

שרוצה להבין את הדינמיקה של בין הגות ובין מעשה, בין

רעיונות מופשטים לבין פרקטיקות מנהיגותיות או פוליטיות,

יכול לראות בספר הזה השראה מאוד גדולה.

מראיין: יפה. אז אנחנו אמרנו ככה- הדבר נצרך, הדבר חשוב

מאוד והדבר גם רלוונטי לימינו, לא רק איזה שהוא מבט

אחורנית כמה מאות שנים אחורה, והדבר הזה קורה בזכות

העבודה הזאת שלכם, והצוות הזה שגיבשת..

הרב ד"ר יוחאי: זה בהחלט צוות מדהים, ומדהים הוא שכמעט

רובו הם מתנדבים, ואנשים שראו איזה שהיא הכרת תודה

מבינים את הרמב"ם לעומק, רוצים להעביר אותו הלאה, רוצים

שאנשים יכירו אותו, יקבלו ממנו השראה, יתמודדו, יזמין אותם

לרעיונות חדשים, ובסופו של דבר יניע, כמו שהרמב"ם אומר

שהארץ "תמלא דעה את ה'", לאהבת ה' אמיתית, ולא רק דברים

בהירים אלא דברים שמעוררים בסופו של דבר את הכרת ה'

בעולם בצורה אמיתית, תבונית ומלהיבה.

מראיין: הרב דוקטור יוחאי מקבילי תודה על הדברים, שיהיה

בהצלחה בכנס. כל טוב.

הרב ד"ר יוחאי: תודה רבה, שמעון. אנחנו מזמינים את כולם,

ומי שרוצה להירשם לחפש רמב"ם פלוס באינטרנט, ואפשר

להירשם שם וברוכים הבאים.

מראיין: יפה, מחר באוניברסיטת בר-אילן. תודה רבה. כל טוב.

הרב ד"ר יוחאי: כל טוב.

מראיין: שלום שלום.